

KORT OM...

Medier och yttrandefrihet

Yttrandefrihet och fri tillgång till medier för alla är förutsättningar för demokrati. Målet med Sidas mediebidand är att stärka det fria ordet i utvecklingsländerna så att varje människas rätt att yttra sig och få information förverkligas.

Tillgång till många olika medier med skilda synsätt är en garanti för att olika röster ska höras och nå ut till den breda allmänheten. Därför ger Sida ett långsiktigt stöd till nätverk och organisationer som arbetar för dessa mål.

Journalister har en viktig roll för ett lands väg till demokrati. Förebilder, uppmuntran och stöd utifrån är nödvändiga för att journalister i sköra demokratier ska kunna bidra till samhällsutvecklingen. Sida stödjer därför journalistikens utveckling och vill

främja oberoende mediers möjligheter att bidra till allmänhetens tillgång till information och samhällsdebatt.

Sidas stöd omfattar även utveckling av nya medier eftersom den nya tekniken förändrar förutsättningarna för det journalistiska arbetet. Det gäller både hantverket och möjligheterna att få fram och sprida information.

Politiska förutsättningar

En allmän politisk och ekonomisk liberalisering under 90-talet har förändrat mediernas förutsättningar att verka och utvecklas i många utvecklingsländer. Utvecklingen har även medfört att organisationer som arbetar för att stärka respekten för yttrandefriheten har fått fotfäste. Oberoende tidningar, radio- och TV-stationer har etablerat sig och ökat möjligheterna till fri debatt, informationsspridning och granskning av stat och samhälle.

De statligt ägda och kontrollerade medierna, som fortfarande dominerar i många samarbetsländer, har fått konkurrens. Men tillgången till medier är fortfarande till stor del förunnat dem som har utbildning och bor i städerna. Majoriteten av befolkningen i de flesta utvecklingsländer saknar formell utbildning och många bor på landsbygden, vilket gör det svårare att delta i det offentliga samtalet. Denna klyfta är ett hinder för att bekämpa fattigdom och motverkar demokratins utveckling.

Trots liberaliseringen arbetar ännu medierna i motvind i många länder. Även om landet formellt garanterar fri opinionsbildning kan res-

Foto: Howard Burditt/Reuters

Journalister i Zimbabwe demonstrerar mot att yttrandefriheten i landet beskärs. Kritiken mot regimen har tystats genom förföljelser av journalister och sprängningen av en tryckpress. Sida bidrar med medel till organisationer som verkar för yttrandefrihet i Södra Afrika.

pekten för yttrande-, informations- och pressfrihet brista när det kommer till kritan. Medier och journalister utsätts för hot och påtryckningar från starka ekonomiska eller politiska grupper.

I länder där de flesta människor bara har tillgång till statskontrollerade medier kan Sida stödja verksamhet som stärker dessa mediers redaktionella oberoende och professionalitet. Sida söker dialog med samarbetsländerna för att diskutera innehållet i begreppet oberoende medier. Dialogen syftar till att nå en gemensam värdegrund i frågor som principer för yttrandefrihet och allas rätt till forum för debatt och information. Denna dialog har visat sig vara fruktbar, och de grundläggande principerna delas oftare än man kunde tro i förväg.

Utan en aktiv mediepolitik för pressfrihet blir arbetsvillkoren för journalister mycket otrygga, särskilt som mycket få är fackligt organiserade. Dåligt utbildade och lågt betalda journalister har svårt att försvara den journalistiska etiken. Otryggheten är också en av orsakerna till att det förekommer korruption och själv censur bland journalister.

Sida ger stöd till:

- medieorganisationer som arbetar för yttrande- och informationsfrihet och mot lagar som begränsar fri press, radio och TV. Organisationer eller grupper som kämpar mot kränkningar av yttrandefrihet och ger rättshjälp på medieområdet är också viktiga samarbetsparter.
- lokala medier, till exempel små radiostationer, för att stödja mångfald och pluralism och bidra till att bredda det folkliga deltagandet i samhällsdebatten.
- utbildning och fortbildning av journalister, fotografer, radio- och TV-producenter. Utbildningen ska i första hand stärka journalistisk yrkeskompetens, professionell etik och ökade ämneskunskaper.
- public service-verksamhet med tyngdpunkt på radio- och filmmedierna.

Medieorganisationer

Yttrandefrihetsorganisationer som Article XIX, Ifex och MISA arbetar globalt och regionalt vilket har förde-

lar när skribenter eller tidningar har behov av direkt skydd. Sida stöder också Panis Institute, som arbetar globalt med medier inom områden som är centrala för Sida – miljö, meidabevakning i konfliktsituationer, hiv/aids, reproduktiv hälsa och genderfrågor.

– Vi kan sätta strålkastarljuset på vad som sker och fördöma dem som hotar journalister i deras arbete. MISA, Media Institute of Southern Africa, ger också finansiell hjälp till journalister som anklagas för förtal, säger Luckson A Chipare på organisationens huvudkontor i Namibia.

Nättidningen Algeria Interface är ett annat Sida-stött projekt. Tidningen förser sina läsare med information som annars är svår att nå i Algeriet.

Lokala medier

På landsbygden är radio, som inte kräver så stora investeringar i teknik, det absolut viktigaste mediet. Stöd till lokala medier behövs för att bidra till att överbrygga klyftan mellan stad och landsbygd.

Människor vars åsikter annars sällan hörs får möjlighet att i direktsändning delta i samhällsdebatten. De lokala medierna är dessutom plantskolor för journalister vilket innebär att människor med en annan bakgrund och erfarenhet än den utbildade eliten kan rekryteras till yrket.

I Vietnam stöder Sida sedan 1994 ett projekt där journalister och tekniker från Sveriges Radio och den vietnamesiska radion samarbetar för att utveckla lokalradion. Tidigare var allt material bandat och kontrollerat. Genom att öka sändningstiden och antalet direktsändningar har man lyckats skapa en radio som verkligen angår lyssarna. Lyssnarsiffrorna har stigit markant.

– Lokalradion har blivit ett forum för det offentliga samtalet i Vietnam, säger Jan Petterson, som leder lokalradioprojektet.

Den tekniska utvecklingen har även gett möjlighet att sända lokal kabel-TV i länder där all TV-produktion varit centralt kontrollerad. Internet är en stor tillgång även på de lokala redaktionerna. Här finns färskare nyheter och bakgrunder, möj-

ligheter till utbildning och utbyte av information.

Utbildning

Brist på professionalism inom journalistikåren försvårar arbetet med att etablera oberoende medier. Osanningar och ryktesspridning i medierna kan slå tillbaka och leda till minskat förtroende för fria medier. Det är också svårt att få till stånd reformer i lagstiftningen om yttrandefrihet om journalisterna själva inte känner till hur en sådan lagstiftning kan se ut. Mot denna bakgrund är utbildning för att stärka journalistisk yrkeskompetens, yrkesetik och ökade ämneskunskaper en viktig del av Sidas stöd.

Ekonomisk utbildning för ledare av medie-företag är en annan del av mediestödet. Även om många nya tidningar och radiostationer startas finns det en brist på kunskaper i hur man får ett medieföretag att bära sig långsiktigt.

Sida samarbetar bland annat med en svensk institution som har lång erfarenhet på området, Fojo, Institutet för fortbildning av journalister. Fojo ansvarar exempelvis för utbildningen av TV-journalister vid Birzeit-universitetet på Västbanken.

Länderna kring Lake Victoria – Tanzania, Kenya och Uganda – berörs alla av miljöförstöringen kring sjön. Makerere-universitetet i Uganda ska under 2002 med hjälp av Sida börja utbilda journalister i hur man bevakar miljöfrågor mera långsiktigt.

– Vi hoppas att miljöfrågorna kommer att hamna mer i fokus, säger Monica Chibita, på Makerere-universitetet. Bättre utbildade journalister ger en bredare och mer läsvärd bevakning av miljöfrågorna.

I rekryteringen till den åtråvärda utbildningen försöker man få en så jämn könsfördelning som möjligt. Utbildningen är den första i sitt slag i Östafrika och ett av målen är att med hjälp av information i miljöfrågor vända den negativa utvecklingen i regionen. Projektet ska även stärka andra institutioner i området som utbildar i undersökande journalistik och medias roll i krigs- och konfliktsituationer.

Minoritetsgrupper har svårt att göra sig hörda i många länder och

Foto: Ulf Gärdebo

Direktsändning från volleybollturnering i Nin Thuan, Vietnam. Radioreportrarna – som förut bara skrev telegram – går runt och intervjuar publik och spelare. Att arbeta med direktsändningar var en del i Fojos vidareutbildning av radiojournalister i Vietnam.

Sida prioriterar därför projekt där dessa gruppers rättigheter, kunskaper och kultur sätts i centrum. I Guatemala stöder Sida till exempel en utbildning i journalistik som i första hand riktar sig till maya-indianerna i landet. Majoriteten av invånarna tillhör olika maya-folk, alla med sitt eget språk. Trots detta domineras medierna, liksom samhällslivet, helt av de spansktalande mestiserna. Utbildningen inriktas på att ge grundläggande journalistiska färdigheter men även metoder som är anpassade till mayafolkens behov av nyhetsförmedling. Målet är att stärka deras deltagande och rättigheter i samhället.

Public service

Allmän tillgång till medier som står fria från kommersiella och statliga intressen kräver radio- och TV-kanaler med public service-inriktning. De kan ge ett oberoende programutbud med kvalitet, bredd och djup ger allmänheten tillgång till information och samhällsdebatt.

I tredje världen saknas möjlighet att finansiera public service med skatteintäkter eller licensavgifter. Den kommersiella radion domineras ofta av underhållning och musik. I Tanzania har Sida inlett dialog med både privata och statliga medier om möjligheterna att utveckla etermedier med public service-inriktning.

Samarbetsparter

Sida samarbetar såväl med mediesektorn som det övriga civila samhället och de enskilda staterna, förutsatt att de olika parternas prioriteringar överensstämmer. Målet är att skapa förutsättningar för möten och samverkan mellan personer som arbetar med medier eller för yttrandefrihet. Att bygga upp och utveckla institutioner, till exempel journalisthögskolor, är ett sätt att främja utvecklingen av en professionell journalistik. Erfarenhetsutbyte och kompetensutveckling på medicområdet sker också genom institutionella nätverk, forskning och debatt. Sida strävar efter ökad samordning med både bilaterala och multilaterala givare.

Villkor för mediestöd från Sida är att stödet uppfyller Sidas allmänna mål. Dessutom ska projektet vara uthålligt, främja lokalt kunnande och vara grundat på eget ansvarstagande. När det gäller medieprojekt är risken för biståndsberoende stor och därför bör projektansökan även ha en klar beskrivning av hur stödet ska avvecklas.

Långsiktiga projekt som har förutsättningar att bli självfinansierande prioriteras framför korta. Samarbetet ökar med svenska institutioner med specialkompetens. Sida strävar efter att bli mäklare och stöttare av samarbete mellan länder, institutioner och organisationer.

Sidas handlingsprogram

Minskad fattigdom

En mångfald av oberoende medier som är tillgängliga för alla medborgare minskar den informationsklyfta som finns i många utvecklingsländer. Medier kan genom att peka ut problem och skapa debatt om orättvisor göra människor mera medvetna och aktiva. Kritisk granskning, informations-spridning och folkbildning genom medierna kan bidra till bättre hälsa, ökad skolgång och högre försörjningsgrad, vilket skapar förutsättningar för minskad fattigdom.

Jämställdhet mellan kvinnor och män

Medierna kan bidra till att öka kunskapen om jämställdhetsfrågor, bland annat genom att ifrågasätta stereotypa bilder av mans- och kvinnoroller. Medierna kan även uppmärksamma kvinnors möjligheter att delta i beslutsprocesser. Mot denna bakgrund är det särskilt viktigt att ge stöd till kvinnors möjligheter att få en yrkesutbildning inom mediebranschen. Det kan även öka antalet kvinnor på högre befattningar och leda till att kvinnliga nätverk i yrkes- och fackorganisationer utvecklas.

Demokrati, mänskliga rättigheter och fredlig konfliktlösning

Yttrandefrihet och tillgång till en fri press är i sig mänskliga rättigheter. Tillgång till allsidig information och fritt meningsutbyte är grundläggande för medborgarnas förmåga att ta ställning, fatta välgrundade beslut och göra fria val. Fria medier kan även skydda enskilda individer från maktövergrepp.

Media är en nyckelfaktor för förmedling av information i konflikt-situationer. Men medier riskerar även i vissa fall att utnyttjas som en del av makt-spelet, för att sprida desinformation. Det är då viktigt att stödja de positiva krafter som verkar för oberoende, tillförlitlighet och humanitär information.

Omsorg om miljön

Information om miljöproblem genom medierna är en förutsättning för att nå allmänheten och hitta lösningar på problemen. Miljöorganisationer

som arbetar med forskning, opinions- och folkbildning kan bidra med information genom egna tidningar eller ge bakgrundsmaterial till andra medier.

Länkar på internet:

MISA, Media Institute of Southern Africa: www.misanet.org
Panos Institute: www.panos.org.uk
Fortbildning i journalistik, Fojo: www.fo.hik.se
Algeria-Interface: www.algeria-interface.com
Article XIX Afrikaprogrammet, www.article19.org
Reportrar utan gränser: www.rsfr.fr

Att halvera fattigdomen i världen till år 2015 är vår tids största utmaning. Det kräver samarbete och uthållighet. Samarbetsländerna ansvarar för sin utveckling. Sida förmedlar resurser och utvecklar kunskap och kompetens. Det gör världen rikare.

STYRELSEN FÖR INTERNATIONELLT
UTVECKLINGSSAMARBETE

105 25 Stockholm
Besök: Sveavägen 20
Telefon: 08-698 50 00
Telefax: 08-698 56 15
sida@sida.se, www.sida.se